

מגילת אסתר

ע"פ הגמ'

מגילת אסתר

ע"פ הגמ'

ליקוט הגמ' במסכת מגילה על מגילת אסתר, ביאור
המגילה, וההלכות הנלמדות מהמגילה

תוכן העניינים

ז	פיתווא לַהאי פרשׂתא
ט	מגילת אסתר ע"פ הגמ' .....
ט	פרק א' .....
יב	פרק ב' .....
יט	פרק ג' .....
יט	פרק ד' .....
יז	פרק ה' .....
יח	פרק ו' .....
כ	פרק ז' .....
כ	פרק ח' .....
כא	פרק ט' .....
כא	פרק י' .....
כב	הלכות פורים הגלמודות מהמגילה .....

פיתוח להאי פרשתא

א. רבי יונתן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "וקמתי עליהם וגו', והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ה'" (ישעיה יד כב), "שם" זה הכתב, "שאר" זה לשון, "נין" זה מלכות, ו"נכד" זו ושתי.

ב. רבי שמואל בר נחמני פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס והיה לה' לשם לאות עולם לא יכרת" (ישעיה נה יג), "תחת הנעצוץ" - תחת המן הרשע שעשה עצמו עבודה זרה דכתיב "ובכל הנעצוצים ובכל הנהללים", "יעלה ברוש" - זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנאמר "ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור" ומתרגמינן "מרי דכי", "תחת הסרפד" - תחת ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע ששרף רפידת בית ה' דכתיב "רפידתו זהב" "יעלה הדס" - זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנאמר "ויהי אמן את הדסה", "והיה לה' לשם" - זו מקרא מגילה, "לאות עולם לא יכרת" - אלו ימי פורים.

ג. רבי יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם כן ישיש להרע אתכם" (דברים כח טג), ומי חדי הקדוש ברוך הוא במפלתן של רשעים והא כתיב "בצאת לפני החלוץ ואמרים הודו לה' כי לעולם חסדו", ואמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר "כי טוב" בהודאה זו לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים, ואמר רבי יוחנן מאי דכתיב "ולא קרב זה אל זה כל הלילה" בקשו מלאכי השרת לומר שירה אמר הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה, אמר רבי אלעזר הוא אינו שש אבל אחרים משיש, ודיקא נמי דכתיב כן "ישיש" ולא כתיב "ישוש" שמע מינה.

ד. רבי אבא בר כהנא פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה" (קהלת ב כו), - זה מרדכי הצדיק, "ולחוטא נתן ענין לאסף ולכנוס" - זה המן, "לתת לטוב לפני האלהים" - זה מרדכי ואסתר, דכתיב "ותשם אסתר את מרדכי על בית המן".

ה. רבה בר עופרן פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים" (ירמיה מט לה), "מלך" - זו ושתי, "ושרים" - זה המן ועשרת בניו.

ו. רב דימי בר יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא: "כי עבדים אנחנו ובעבדתנו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס" (עזרא ט ט), אימתי, - בזמן המן.

ז. רבי חנינא בר פפא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא: "הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים" (תהלים סו יב), "באש" - בימי נבוכדנצר הרשע, "ובמים" - בימי פרעה, "ותוציאנו לרויה" - בימי המן.

רש"י

פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא. כשהיה רואה לכוון בענין איגרת פורים היה מתחיל לכוון מקרא זה: וקמתי עליהם. צפורענות צבל כתיב: זה הכתב. אין להן כתב, אלא מאומה אחרת: ניין. לשון ממשלה, וכן ינון שמו (תהלים עב) - ימשול ויגל: בצאת לפני החלוץ. ציהושפט כתיב, בדברי הימים, כשאלו להלחם על העמונים והגזעונים שצאו עליו: הודו לה' כי טוב. משמע טוב שיקלסו לפניו על זאת: אחרים משיש. וכשתחייבו כליוהי בימי המן היו אויביהן שמחין להן: ושמתי כסאי בעילם. ששן הבירה היתה בעילם, דכתיב בספר דניאל (ח) בששן הבירה אשר בעילם המדינה: כי עבדים אנחנו. פסוק הוא בספר עזרא, וסיפא ויט עלינו חסד לפני שרי פרס לתת עלינו מחיה: באש בימי נבוכדנצר. שהטילו לחוד הכבשן:

תוס'

שאר זה לשון. קשה שעדיין הם מספרין צבל בששן ארמיית ונראה דרואה לומר לשון מלכות שהמלכים משתמשין בו שאין שאר העם מכירין בו.

ה. רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא: "זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו" (תהלים צח ג), אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו, בימי מרדכי ואסתר.

ט. ריש לקיש פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא: "ארי נהם וזב שוקק מושל רשע על עם דל" (משלי כח ט), "ארי נהם" - זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה "עלה אריה מסבכו", "זב שוקק" - זה אחשורוש דכתיב ביה "וארו חיוה אחרי תנינה דמיה לדב", ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב, "מושל רשע" - זה המן, "על עם דל" - אלו ישראל שהם דלים מן המצות.

י. רבי אלעזר פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא: "בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלף הבית" (קהלת י ח), בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך, ואין מך אלא עני שנאמר "ואם מך הוא מערכך", ואין מקרה אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר "המקרה במים עליותיו".

יא. רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא: "שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם" (תהלים קכד א-ב), "אדם" ולא מלך.

יב. רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא: "ברבות צדיקים ישמח העם ובמשל רשע יאנח עם" (משלי כט ב), "ברבות צדיקים ישמח העם" - זה מרדכי ואסתר דכתיב "והעיר עושין צהלה ושמחה", "ובמשל רשע יאנח עם" - זה המן דכתיב "והעיר שושן נבוכה".

יג. רב מתנה אמר מהכא: "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כה' אלוקינו בכל קראינו אליו" (דברים ד ז).

יד. רב אשי אמר מהכא: "או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה ה' אלוקיכם במצרים לעיניך" (דברים ד לד).

טו. רב אמר מהכא: "והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קונה" (דברים כח סח).

טז. ושמואל אמר מהכא: "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלוקיהם" (ויקרא כו מד), "לא מאסתים" - בימי יוונים, "ולא געלתים" - בימי אספסיינוס, "לכלותם" - בימי המן, "להפר בריתי אתם" - בימי רומיים, "כי אני ה' אלהיהם" - בימי גוג ומגוג. במתניתא תנא: "לא מאסתים" - בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, "ולא געלתים" - בימי יוונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כהן גדול, "לכלותם" - בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, "להפר בריתי אתם" - בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות, "כי אני ה' אלהיהם", - לעתיד לבוא שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם.

יז. רבי לוי אמר מהכא: "ואם לא תורישו את ישרי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם וצררו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה" (במדבר לג נה).

יח. רבי חייא אמר מהכא: "והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם" (במדבר לג נו).

רש"י

אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי. שהדבר נגלה לכל האומות, שהלכו אגרות בכל העולם: מסורבלין. מלוצסין צבסק: נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך. כמי שלא היה יכול להוסיע: אדם ולא מלך. זה המן: רב מתנה אמר מהכא. פתח פתחא: הדא דכתיב כו'. מה שכתב בתורה ואין קונה גזר המן, שלא יהא אדם ראוי לקנות מהן לעבד: ושמואל אמר מהכא. פתחא לא מאסתים וגו': ואם לא תורישו וגו'. אף אלו נעשו על שחמל שחול על עמלק: אעשה לכם. אף אלו כמעט כלו:

מגילת אסתר ע"פ הגמ'

פרק א'

"ויהי בימי אזשורוש", אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער, "ויהי בימי אחשורוש" - הוה המן.

"אזשורוש", (א) אמר רב אחיו של ראש ובן גילו של ראש, אחיו של ראש - אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר "אנת הוא רישא די דהבא", בן גילו של ראש - הוא הרג הוא ביקש להרוג הוא החריב הוא בקש להחריב, שנאמר "ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על ישבי יהודה וירושלים", (ב) ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדרה, (ג) ורבי יוחנן אמר כל שזוכרו אמר אח לראשו, (ד) ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר "וישם המלך אחשורוש מס".

"הוא אזשורוש", הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו.

"המלך", אמר רב שמלך מעצמו, אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי, (א) אמרי לה לשבח דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה, (ב) ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם.

"מהדו ועד כוש", רב ושמואל, (א) חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם, (ב) וחד אמר הודו וכוש גבי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו.

"שבע ועשרים ומאה מדינה", אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה, אלא מעתה "ושני חיי עמרם שבע ושלישים ומאת שנה" מאי דרשת ביה, שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתיב "מהדו ועד כוש", "שבע ועשרים ומאה מדינה" למה לי שמע מינה לדרשה.

"בימים ההם כשבת המלך אזשורוש על כסא מלכותו", וכתוב בתריה "בשנת שלוש למלכו", אמר רבא מאי "כשבת" לאחר שנתיישבה דעתו, אמר בלשצר חשב וטעה אנא חשיבנא ולא טעינא.

"וזיל פרס ומדי הפרתמים", וכתוב "למלכי מדי ופרס", אמר רבא אתנויי אתנו בהדדי אי מינן מלכי מיניכו איפרכי, ואי מיניכו מלכי מינן איפרכי.

"בהראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו", אמר רבי יוסי בר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה כתיב הכא "יקר תפארת גדולתו" וכתוב התם "לכבוד ולתפארת".

רס"י

אחיו של ראש. כלומר דומה לו: בן גילו. בן מזלו, שניהן דעת אחת היה להן: בקש להחריב. יסוד סיסמא זרובבל בבית המקדש בימי כורש לפני אחשורוש, כמו שאמור בספר עזרא (פרק ד'): שטנה. שנמנה לשמן להם, שלא יבנו: אח. אוי. שמלך מעצמו. שלא היה מזרע המלוכה: כשבת המלך. משמע: בתחילת מלכותו, והדר כתיב בשנת שלש: כשנתיישבה דעתו. שמתחלה היה דואג שיאלו ישראל מתחת ידו, כשיגמרו שבעים שנה לגלות בבל, ועכשיו נתיישבה דעתו: כתיב פרס ומדי הפרתמים. סמך הפרתמים אלל מדי, וכתוב למלכי מדי ופרס, סמך מלכי אלל מדי: בגדי כהונה. שהיו צידו קם בגדי כהן גדול שהציון מירושלים:

"ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטון משהתה שבעת ימים", רב ושמואל, (א) חד אמר מלך פיקח היה, (ב) וחד אמר מלך טיפש היה, מאן דאמר מלך פיקח היה שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא דבני מאתיה כל אימת דבעי מפייס להו, ומאן דאמר טיפש היה דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא דאי מרדו ביה הנך הני הוו קיימי בהדיה.

"בוזר גנת ביתן המלך", רב ושמואל, (א) חד אמר הראוי לחצר לחצר הראוי לגינה לגינה הראוי לביתן לביתן, (ב) וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסן לביתן והחזיקתן, (ג) במתניתא תנא הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים אחד לגינה ואחד לביתן.

"זוזר כרפס ותכלת", מאי "זוזר" (א) רב אמר חרי חרי, (ב) ושמואל אמר מילת לבנה הציע להם, "כרפס" אמר רבי יוסי בר חנינא כרים של פסים.

"על גלילי כסף ועמודי עשׂ מטות זהב וכסף", תניא (א) רבי יהודה אומר הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב, (ב) אמר לו רבי נחמיה אם כן אתה מטיל קנאה בסעודה אלא הם של כסף ורגליהן של זהב.

"על רצפת בהט ושע", אמר רב אסי אבנים שמתחוטטות על בעליהן, וכן הוא אומר "אבני נזר מתנוססות על אדמתו".

"ודר וסוזרת", (א) רב אמר דרי דרי, (ב) ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם כזהרים, (ג) דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סחורה.

"והשקות בכלי זהב וכלים מכלים עינים", "משונים" מיבעי ליה, אמר רבא יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים בהם.

"ויין מלכות רב", אמר רב מלמד שכל אחד ואחד השקוהו יין שגדול הימנו בשנים.

"והשתייה כדת", מאי "כדת", אמר רבי חנן משם רבי מאיר כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתייה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתייה.

רפ"י

פיקח היה. שהקדים משתה הרחוקים יותר ממשתה בני עירו: חרי חרי. מעשה מחט, מלככת המלעות היתה עשויה נקבים נקבים: מילת לבנה. חור לשון חיוך: הראוי לכסף כו'. מטות זהב וכסף קדוש, שר הראוי לזהב לזהב, וגרוע לכסף: מתחוטטות על בעליהן. רכפה עשה להם בצבנים חטוטות, כלומר שלא באו לידי אדם אלא בטורח, שמחטטים ומחזירים בעליהן אחריהן עד שמואלין אותן דמים יקרים: וכן הוא אומר. שהמקרא משבח צבנים יקרות, ואומר על נסיונות הרבה הן צבין כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו, והכתוב מדבר לישאל לעתיד לבוא, שיהיו חסובין ויקרים בין האומות כצבני נזר המתנוססות: דרי דרי. שורות שורות סביב, וסוחרת לשון סחור סחור: כזהרים. והאי וסוחרת לשון סהרא הוא: שקרא דרור לכל בעלי סחורה. עשה נחת רוח לצבני מלכותו, להעביר מהן מכס של סוחרין: ראשונים. כלומר בלשון וסוחרת: כדת של תורה. אכילת מזבח מרובה משתייה, פר ושלשה עשרונים סולת לאכילה, ונסך חלי ההין:

תוס'

אתה מטיל קנאה. וא"ת למ"ד לעיל הראוי לגינה לגינה הראוי לחצר לחצר א"כ אתה מטיל קנאה בסעודה, ו"ל דסבירא ליה לכיון שלא היו רואין זה את זה ליכא קנאה": כדת של תורה אכילה מרובה משתייה. והא דאמרין בנדה (דף כד: ושם) כל שאכילתו מרובה משתייתו עממותיו סכויין היינו צאוכל יותר מלוי:

"אין אנס", אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקוה מיין מדינתו.

"לעשות כרצון איש ואיש", אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב "איש יהודי", המן "איש צר ואויב".

"גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות", בית הנשים מיבעי ליה, אמר רבא שניהן לדבר עבירה נתכוונו היינו דאמר אינשי איהו בקרי ואתתיה בבוציני.

"ביום השביעי כטוב לב המלך ביין", אטו עד השתא לא טב לביה בחמרא, אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות אבל אומות העולם שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תפלות, וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדיי ולא פרסי אלא כשדיי רצונכם לראותה אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה, שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת היינו דכתיב "אזור הדברים האלה כשך זומת המלך אושורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נזר עליה", כשם שעשתה כך נגזר עליה.

"ותמאן המלכה ושתי", מכדי פריצתא הואי דאמר מר שניהן לדבר עבירה נתכוונו מאי טעמא לא אתאי, (א) אמר רבי יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת, (ב) במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב.

"ויקצף המלך מאד", אמאי דלקה ביה כולי האי, אמר רבא שלחה ליה בר אהוריריה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי וההוא גברא אשתטי בחמריה, מיד "וזומתו בערה בו".

"ויאמר המלך לזוכמים", מאן "זוכמים" - רבנן, "ידעי העתים", שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים, אמר להו דיינוה לי, אמרו היכי נעביד נימא ליה קטלה למחר פסיק ליה חמריה ובעי לה מינן, נימא ליה שבקה קא מזלזלה במלכותא, אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתבי על דורדייה, וטעמא אמרו ליה דכתיב (ירמיהו מה יא) "שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר".

רש"י

מיין מדינתו. יין הרגיל צו ולא ישכרהו, ולא ישתהו אלא לפי לונו: כרצון מרדכי והמן. הס היו שרי המשקים במשתה: איהו בקרי. לזועין גדולות: בוציני. לזועין קטנות, כלומר דבאותו מין עאלמו זה נואף וזו נואפת, הוא אומר להראות את יופיה והיא לכך נתכונה סיסחכלו ציופיה: פריצתא הואי. פרוכה היתה: מלמד שפרחה בה צרעת. ויליף ביכושלמי מ"אשר נגזר עליה" וכתיב "וישב בית החפזית מלרע כי נגזר מצית ה'" (דברי הימים ב' כו), מה להלן צרעת אף כאן צרעת: אהוריריה. שומרי הסוסים: לקבל אלפא חמרא שתי. כן העיד הכתוב עליו (דניאל ה:): פסיק ליה. יפיג יינו מעט מעליו: על דורדייה. על שמריו: וטעמא אמרו ליה. ויפה אמרו לו, דולאי כן הוא, שמתוך שהאדם שקט דעתו מיושבת עליו, שנאמר "שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו" וסיפיה דקרא "על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר":

תוס'

שפרחה בה צרעת. ביכושלמי מפרש דילפינן נגזר דכתיב גבי ושתי מנגזר דכתיב גבי עוזיה כשנלטרע דכתיב ביה נגזר מצית ה' (דה"ב כו): ממוכן. יש מדרש שהיה דניאל ולפי שהיה נשוי לשכרית שהיתה גדולה ממנו שלל היה יכול לכופה לדבר כלשוננו יעץ לעשות כן:

מיד **"והקרב אליו כרשנא שתר אדמותא תרשייש מרס מרסנא ממוכין"**, אמר רבי לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר **"כרשנא"** אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך, **"שתר"** כלום הקריבו לפניך שתי תורין, **"אדמותא"** כלום בנו לפניך מזבח אדמה, **"תרשייש"** כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו תרשייש ושהם וישפה, **"מרס"** כלום מירסו בדם לפניך, **"מרסנא"** כלום מירסו במנחות לפניך, **"ממוכין"** כלום הכינו שלחן לפניך.

"ויאמר ממוכין", תנא ממוכין זה המן ולמה נקרא שמו ממוכין שמוכן לפורענות, אמר רב כהנא מכאן שההדיוט קופץ בראש.

"להיות כל איש שרר בביתו", אמר רבא אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, אמרי מאי האי דשדיר לן להיות כל איש שרר בביתו פשיטא אפילו קרחה בביתה פרדשכא ליהוי.

פרק ב'

"ויפקד המלך פקידים", אמר רב מאי דכתיב (משלי יג טו) **"כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרש אולת"**, **"כל ערום יעשה בדעת"** זה דוד דכתיב **"ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה"** כל מאן דהוה ליה בריתא אייתה ניהליה, **"וכסיל יפרש אולת"** זה אחשוורוש דכתיב **"ויפקד המלך פקידים"** כל מאן דהוה ליה בריתא איטמרה מיניה.

"איש יהודי היה בשושן הבירה וישבו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני", מאי קאמר אי ליחוסא קאתי ליחסיה ואזיל עד בנימין אלא מאי שנא הני, תנא כולן על שמו נקראו, **"בן יאיר"** בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, **"בן שמעי"** בן ששמע אל תפלתו, **"בן קיש"** שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו.

קרי ליה **"יהודי"** אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה **"ימיני"** אלמא מבנימין קאתי, (א) אמר רב נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה, (ב) אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי אביו מבנימין ואמו מיהודה, (ג) ורבנן אמרי משפחות מתגרות זו בזו משפחת יהודה אומרת אנא גרים דמתיליד מרדכי דלא קטליה דוד לשמעיה בן גרא ומשפחת בנימין אמרה מינאי קאתי.

רש"י

פסוק זה על קרבנות נאמר. והקרב אליו לשון הקרבת קרבן, מלאכי השרת הזכירו לפני הקדוש ברוך הוא את הקרבנות שהקריבו ישראל לפנינו לעשות להם נקמה בזאתי, ותבא אסתרי ותמלוך תחתיה: **כרשנא.** כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה: **שתר.** שתי תורין: **מרס.** שמירסו את הדם, שלא יקרב וקוב לא יהא ראוי לזריקה: **מרסנא.** מירסו זמנחות לבוללן, ממרס לשון מגיס: **מוכן לפורענות.** עומד להיות תלוי: **מכאן שההדיוט קופץ בראש.** שהרי מנה אותו הכתוב לבסוף אלמלא גרוע הוא מכולן, והוא קפץ בראש: **אלמלא אגרות ראשונות.** שהוחזק בהן שוטה צעירי האומות: **לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט.** שהיו ממהרין להורגן בזמנות המלך בצאגרות האמצעיות, ולא היו ממתינים ליום המועד: **אמרי מאי האי דשדר לן.** אומרים האומות מה זה ששלח לומר לנו להיות כל איש שורר בביתו שאף הגרדן שורר בביתו: **פרדשכא.** פקיד ונגיד: **פרק ב' נערה.** דוד לא ביקש אלא נערה אחת כל אדם הרצה לשלוחו את בתו אולי תיטב צעיריו, ואחשורוש כסיל, אה לקבץ את כולן הכל יודעין שלא יקח אלא אחת ואת כולן יבעל, מאן דהוה ליה בריתא מטמרה: **מוכתר בנימוסו היה.** בשמות נאין, נימוס שם כלשון יון: **דלא קטליה דוד לשמעיה.** שהיה חייב מיתה: **לאידך גיסא.** לכעקה ולא לשבת, איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הלעז הזה:

(ד) רבא אמר כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני מה עשה לי יהודי דלא קטליה דוד לשמעיה דאיתיליד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן, ומה שילם לי ימיני דלא קטליה שאול לאגג דאיתיליד מיניה המן דמצער לישראל, (ה) רבי יוחנן אמר לעולם מבנימין קאתי ואמאי קרי ליה יהודי על שום שכפר בעבודה זרה שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי כדכתיב "איתי גברין יהודאין".

"אשר הגלה בירושלים", אמר רבא שגלה מעצמו.

"ויהי אמון את הדסה היא אסתר בת דר"ו" קרי לה הדסה וקרי לה אסתר, (א) תניא רבי מאיר אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים וכן הוא אומר (זכריה א ה) "והוא עמד בין ההדסים", (ב) רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה שנאמר "אין אסתר מזדה את עמה", (ג) רבי נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקראת אסתר שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר, (ד) בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה היתה אלא בינונית כהדסה, (ה) רבי יהושע בן קרחה אמר אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה.

"כי אין לה אב ואם", "ובמות אביה ואמה" למה לי, אמר רב אחא עיברתה מת אביה ילדתה מתה אמה.

"ובמות אביה ואמה לקוזה מרדכי לו לבת", תנא משום רבי מאיר אל תקרי לבת אלא לבית.

"ואת שבע הנערות", אמר רבא שהיתה מונה בהן ימי שבת.

"וישנה ואת נערותיה", (א) אמר רב שהאכילה מאכל יהודי, (ב) ושמואל אמר שהאכילה קדלי דחזירי, (ג) ורבי יוחנן אמר זרעונים, וכן הוא אומר "ויהי המלצר נושא את פתבגם ונותן להם זרעונים".

"שישה זודשים בשמן המור", מאי שמן המור, (א) רבי חייא בר אבא אמר סטכת, (ב) רב הונא אמר שמן זית שלא הביא שלישי, תניא רבי יהודה אומר אנפקינון שמן זית שלא הביא שלישי, ולמה סכין אותו שמשיר את השיער ומעדן את הבשר.

רס"י

איתי גוברין יהודאין כו'. וסיפיה דקרא לאלהך לא פלחין: שגלה מעצמו. מדלל כתיב "אשר היה מן הגולה אשר הגלתה" וכתיב "אשר הגלה עם הגולה" משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן והוא גלה מעצמו, כמו שעשה ירמיהו שגלה מעצמו עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא לחזור. בין ההדסים אשר במצולה. בין הדלוקים שגלו לבבל, ובשכניה משתעי קרא: אסתהר. ירח, יפה כלבנה: ירקרוקת היתה. כהדסה ז': אלא חוט של חסד משוך עליה. מאת הקדוש ברוך הוא, לכך נראית יפה לאומות ולאחשורוש: ובמות אביה ואמה תו למה לי. מאחר דכתיב כי אין לה אב ואם, אלא ללמדנו שאפילו יום אחד לא היה לה אב ואם: בשעה שנתעברה אמה מת אביה. נמלא שלא היה לה אב משעה שנראה להקרות אב: וכשילדתה אמה מתה. ולא נראית לקרות אס: שהיתה מונה בהן ימי שבת. שהיתה משרתת לה אחת בלחוד בשבת, ואחת בשני בשבת, ואחת בשלישי בשבת, וכן כולן, וכשהגיע יום שפחה של שבת יודעת שהיום שבת: כתלי דחזירי. בקוני'וש, חתיכות של בשר חזיר שמינות, ומחוך אונסה לא נענשה: וכן הוא אומר. שהזרעונים טובים ללדיקים להבדילן ממאכל עמאל: ויהי המלצר נושא את פתבגם ויין משתייהם וגו', וכתיב בהוא ענינא "ולמקת ימים עשרה נראה מראהם טוב ובריאי בשר וגו'": אנפקינון שמן זית שלא הביא שלישי. גבי מנחות תנן, אין מביאין אנפקינון, ואם הביא פסול, ועלה קאי ר' יהודה ואמר מהו אנפקינון: מעדן. מלהיב:

תוס'

כל הכופר בע"ז נקרא יהודי שנאמר איתי גוברין יהודאין. על סם יהודי שהרי אמר בחלק (סנהדרין דף גנ:) ללא הו' משבט יהודה: אשר הגלה שגלה מעצמו. ודריש ליה מדלל כתיב הוגלה: קדלי דחזירי. וח"ו היא לא היתה אוכלת:

"בערב היא באה ובבקר היא שבה", אמר רבי יוחנן מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא היה משמש מטתו ביום.

"ותהי אסתר נשאת זון", אמר רבי אלעזר מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו.

"ותלקוז אסתר אל המלך אוזשורוש אל בית מלכותו בזודש העשירי הוא זודש טבת", ירח שנהגה גוף מן הגוף.

"ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא זון וזוסד לפנני מכל הבתולות", אמר רב ביקש לטעום טעם בתולה - טעם, טעם בעולה - טעם.

"ויעש המלך משתה גדול", עבד משתיה ולא גליא ליה דלי כרגא ולא גליא ליה שדר פרדישני ולא גליא ליה.

"ובהקבץ בתולות שנית", אזיל שקל עצה ממרדכי אמר אין אשה מתקנאה אלא בירך חבירתה ואפילו הכי לא גליא ליה דכתיב "אין אסתר מגדת מולדתה".

"ואת באבור מרדכי אסתר עשה", אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים.

"כאשר היתה באמנה אתו", אמר רבה בר לימא שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי.

"בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש", אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקדוש ברוך הוא אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף, שנאמר "ושם אתנו נער עברי וגו'", עבדים על אדוניהן לעשות נס לצדיק ומנו מרדכי דכתיב "ויודע הדבר למרדכי".

אמר רבי יוחנן בגתן ותרש שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טרסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בא ונטיל ארס בספל כדי שימות, והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון, אמר לו והלא אין משמרת ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרת ומשמרתך, והיינו דכתיב "ויבקש הדבר וימצא" שלא נמצאו במשמרתן.

רס"י

מגנותו של אותו רשע. גנותו הוא זה, שהוא זועל נסים ומסלחן: שהגוף נהנה מן הגוף. מפני הלינה, והעיד לך הכתוב שהיו מתכונן מן השמים לחצבה על צעלה: ביקש לטעום כו'. לכך נאמר מכל הנסים ומכל הצחלות: עבד משתיה כו'. חוזר לכמה ענינים לפייסה שתגלה לו מולדתה, ולא הועיל, וסמוך לה להאי קרא ובהקבץ בתולות שנית וגו' אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה וגו'. עבד משתיה סעודה לכבודה, מה שלא עשה בשאר נסים: דלי כרגא. אמר צציל אסתר אני מניח לך מכסי גולגולתכס, היינו "והנחה למדינות עשה": שדר פרדישני. דורונות לשרים צממה, והיינו דכתיב "ויהן משאלת כיד המלך": וטובלת. מחמת נקיות, שלא תהא מאוסה ללדיק משכיבתו של אחשורוש: אדון על עבדיו. ויקאוף פרעה על שני סריסיו: לשון טרסי. סם מקוס: לא ראינו שינה. מתוך שהיתה חציבה עליו היה מרבה בתשמיש ולמא לשחות: משמרת ומשמרתך. אתה ממונה על עבודה אחת, ואני ממונה על עבודה אחרת:

תוס'

וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי. ואם תאמר והא לא הי' סם הצחנת שלשה חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מאוי אללה, וי"ל שהיתה משמשת צמון:

פרק ג'

"אזור הדברים האלה", מאי "אזור" אמר רבא אחר שברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה, דאמר ריש לקיש אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה שנאמר "כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים" אבל אומות העולם אינו כן מכה אותן ואחר כך בורא להם רפואה שנאמר "ונגף ה' את מצרים נגף ורפוא".

"ויבז בעיניו לשלזו יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים", אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן, ולבסוף בכל היהודים.

"הפיל פור הוא הגורל", תנא כיון שנפל פור בחדש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד.

"ישנו עם אזור", אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן, אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי, אמר ליה ישנו מן המצות, אמר ליה אית בהו רבנן אמר ליה עם אחד הן, שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך במופזין הם בין העמים, שמא תאמר אית הנאה מינייהו "מפורד" כפרידה זו שאינה עושה פירות, ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו תלמוד לומר "בכל מדינות מלכותך".

"ודתיהם שנות מכל עם", דלא אכלי מינן ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן.

"ואת דתי המלך אינם עשים", דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י.

"ולמלך אין שוה להניזום", דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות, ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו.

"אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף", אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים.

רס"י

הכי גרסינן: אחר הדברים האלה גדל המלך את המן וגו' – צתר צתן ותרס כתיב: וקח צעי תלמודא: אחר מאי. מה העיד עליו הכתוב שלא גילו עד שצא מעשה הזה: אחר שברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה. העתידה לצא לאחר זמן: כרפאי לישראל. ואחר כך נגלה עון אפרים, על ידי מכה שאני מביא עליהן: הפיל פור. ומהו פור הוא הגורל, מיום ליום, באיזו יום יפול הגורל, וכן מחודש לחודש, והגורל של כוון הטיל ציוס אחד ונפל לו הגורל על אחד: בשבעה באדר מת משה. שנאמר "והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון" (יהושע 7), לא מהם למפרע שלשים יום באצלו של משה, ושקשה ימים שהכינו להם לידה, שנאמר "הכינו לכם לידה כי בעוד שלשה ימים אחס עוצרים וגו'" (יהושע 8) הרי בשבעה באדר מת משה: ובשבעה באדר נולד. דכתיב "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" (דברים 34) היום מלאו ימי ושנותי, כדאי הלילה שחכפר על המיתה: אית בהו רבנן. מתשובתו של המן לנו למדין שכך היה החשורוש משיבו: קרחה אני עושה במלכותך. שמלכות אחת מליאה מהם: מדינתא. מדינה קטנה: ולא נסבי מינן. נקיס: ואת דתי המלך אינם עושים. אונגרויות ומסים וגולגוליות וארנונות אינן נותנין: דמפקי ליה לשתא בשה"י פה"י. שבת היום, פסח היום, ואנו אסורים במלכה: אין שוה. איז נאה, ואין חשק להניחן: משמיעין. בית דין מכריזין שיביאו שקלים למקדש: ועל הכלאים. שגדלו הזרעים קלת, וניזן ניכר, ועוקרין אותן משדותיהן בהכרזת בית דין:

"ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך", אמר רבי אבא משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה לשני בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים, בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים, לימים נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל חריץ לבעל התל מכור לי תילך, אמר לו טול אותה בחנם והלואי.

"ויסר המלך את טבעתו", אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת הטבעת החזירתן למוטב.

פרק ד'

"ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק ויעקה גדלה ומרה", מאי אמר, (א) רב אמר: "גבה המן מאחשורוש", (ב) ושמואל אמר: "גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה".

"ודתזולזול המלכה", מאי ותתחלחל, (א) אמר רב שפירסה נדה, (ב) ורבי ירמיה אמר שהוצרכה לנקביה.

"ותקרא אסתר להתך", אמר רב התך זה דניאל, (א) ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו, (ב) ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחתכין על פיו.

"לדעת מיה זה ועל מיה זה", אמר רבי יצחק שלחה לו שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן "מזה ומזה הם כתובים".

"ויגידו למרדכי את דברי אסתר", ואילו איהו לא אזל לגביה, מכאן שאין משיבין על הקלקלה.

"לך כגוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת", אמר רבי אבא שלא כדת היה, שבכל יום ויום עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון.

"וכאשר אבדתי אבדתי", כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך.

רס"י

משל דאחשורוש והמן כו'. כלומר יש ללמוד מאחשורוש שאף צדעתו היה להשמידן: החזירתן למוטב. שגזרו עליהן תעניות לתשובה, כלכתיב "רום וכי ומספד שק ואפר יולע לרבים": פרק ד' ותתחלחל. נתמסמס חלל גופה: שחתכוהו מגדולתו. צימי אחשורוש, שהרי כלשאר השליטו תלחא במלכותו, וכן דריוש המדי, שנאמר "ועלה מנהון סרכיא תלחא די דניאל חד מנהון" (דניאל ו), וכן כורש שנאמר "ודניאל הכלח במלכות דריוש ובמלכות כורש פרסאה" (דניאל ו), וכשמלך אחשורוש חתכו מגדולתו: ואלו איהו. דניאל לא אזיל להשיב שליחותו: על הקלקלה. שהיתה אסתר מונעת לבא אל המלך, לפיכך לא השיב התך את שליחותו, ואסתר שלחה דבריה על ידי אחרים: עד עכשיו. נבעלתי באונס: ועכשיו. מכאן ואילך מדעתי: אבדתי ממך. ואסורה אני לך, דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה וברצון אסורה לבעלה:

תוס'

הכסף נתון לך. גימטריא להכסף עולה הע"ץ רמז לו שיתלה עליו: כשם שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך. וא"ת אמאי לא היה מגרסה ותהא מותרת להחזירנה, י"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות:

"ויעבר מורדכי", (א) אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, (ב) ושמואל אמר דעבר ערקומא דמיא.

פרק ה'

"ויהי ביום השלישי ותלביש אסתר מלכות", "בגדי מלכות" מיבעי ליה, אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא מלמד שלבשתה רוח הקדש כתיב הכא "ותלביש" וכתיב התם "ורוח לבשה את עמשי".

"ותעמוד בוזצר בית המלך הפנימית", אמר רבי לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה "אלי אלי למה עזבתני" שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון או שמא על שקראתיו כלב שנאמר "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי" חזרה וקראתו אריה שנאמר "הושיעני מפי אריה".

"ויהי כראות המלך את אסתר המלכה", אמר רבי יוחנן שלשה מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה אחד שהגביה את צוארה ואחד שמשך חוט של חסד עליה ואחד שמתח את השרביט, וכמה: (א) אמר רבי ירמיה שתי אמות היה והעמידו על שתיים עשרה, (ב) ואמרי לה על שש עשרה, (ג) ואמרי לה על עשרים וארבע, (ד) במתניתא תנא על ששים.

"ויאמר לה המלך לאסתר המלכה מזה בקשתך עד זוצי המלכות ותעשי", חצי המלכות ולא כל המלכות ולא דבר שחוצץ למלכות ומאי ניהו בנין בית המקדש.

"יבא המלך והמון אל המשיטה", תנו רבנן מה ראתה אסתר שזימנה את המן: (א) רבי אליעזר אומר פחים טמנה לו שנאמר "יהי שלחנם לפניהם לפח", (ב) רבי יהושע אומר מבית אביה למדה שנאמר "אם רעב שונאך האכילהו לחם", (ג) רבי מאיר אומר כדי שלא יטול עצה וימרוד, (ד) רבי יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית, (ה) רבי נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים, (ו) רבי יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת, (ז) רבי שמעון בן מנסיא אומר אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס, (ח) רבי יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא, (ט) רבן גמליאל אומר מלך הפכפכן היה, (י) אמר רבן גמליאל עדיין צריכין אנו למודעי, דתניא רבי אליעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים, (יא) רבה אמר "לפני שבר גאון", (יב) אביי ורבא דאמרי תרווייהו "בחמם אשית את משתייהם והשכרתים למען יעלו וישנו שנת עולם ולא יקיצו נאם ה'". אשכחיה רבה בר אבוא לאליהו אמר ליה כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי אמר ליה ככולהו תנאי וככולהו אמוראי.

רס"י

יום טוב ראשון של פסח. שהרי בשלשה עשר בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת צדוק, וארבעה עשר וחמשה עשר וששה עשר התענו, ובששה עשר נתלה המן בערב: דעבר ערקומא דמיא. לאסוף היהודים שבעבר השני: אלי אלי למה עזבתני. בזממור אילת השחר הוא: על אונס. אף על פי שאני צאה אליו מחלי אונס הוא: הצילה מחרב נפשי. באותו זממור הוא: ולא דבר שחוצץ במלכות. בנין הבית, שהוא באמצע של עולם, כדאמרינן בסדר יומא (נל: אבן שתייה שממנה נסתת העולם: מבית אביה למדה. שמעה התינוקות אומרים כן: וימרוד. במלך, שהיתה שעתו מללחת: שיהא מצוי לה. אולי תוכל להכשילו צדוק דבר לפני המלך: ירגיש הקדוש ברוך הוא. שאף אני מקרבת שונאיהן של ישראל, אי נמי ירגיש שאני כריכה להחניף רשע זה ולזלזל בכבודי: שיהרג הוא והיא. שיתקלני המלך ממנו, ויהרוג את שנינו, ונוסח אחר: וכי גזרי גזירה ומיית חד מינייהו בטלי הגזירה: מלך הפכפך היה. וחוזר בליבו, אמרה שמא אוכל לפתותו ולהורגו, ואם לא יהא מזומן תעבור השעה ויחזור בו: בחומם אשית את משתייהם. על בלשצר וסיעתו נאמר צדוק מן המלחמה, שדריש וקורש היו רצין על צבל ונלחן בלשצר אותו היום והיו עייפים וחמים וישבו לשחות ונסתכרו ובאותו היום נהרג, ואף אסתר אמרה מתוך משתייהן של רשעים צאה להם פורענות:

תוס'

ביום השלישי. בזכות תורה נביאים וכתובים, א"נ כהנים לויים וישראלים, אי נמי משה ואהרן ומרים, אי נמי שלטי למתן תורה:

"ויספר להם המן את כבוד עשרו ורב בניו", וכמה "רב בניו" (א) אמר רב שלשים, עשרה מתו ועשרה נתלו ועשרה מחזרין על הפתחים, (ב) ורבנן אמרי אותן שמחזרין על הפתחים שבעים היא, דכתיב (שמואל א פ"ב ה) "שבעים בלחם נשכרו" אל תקרי שבעים אלא שבעים, (ג) ורמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוּוּ שנאמר "ורוב בניו", ורוב בגימטריא מאתן וארביסר הוּוּ, אמר רב נחמן בר יצחק "ורב" כתיב.

"וכל זה איננו שוה לי", אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר "כל זה איננו שוה לי" כדרב חסדא דאמר רב חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבוטי, אמר רב פפא וקרו ליה עבדא דמזדבן בטלמי.

ו"כל זה איננו שוה לי", מלמד שכל גנזיו של אותו רשע חקוקין על לבו ובשעה שרואה את מרדכי יושב בשער המלך אמר "כל זה איננו שוה לי".

פרק ו'

"בלילה ההוא נרדה שנת המלך", (א) אמר רבי תנחום נדדה שנת מלכו של עולם, (ב) ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים, (ג) רבא אמר שנת המלך אחשורוש ממש נפלה ליה מילתא בדעתיה אמר מאי דקמן דזמינתיה אסתר להמן דלמא עצה קא שקלי עילויה דההוא גברא למקטליה, הדר אמר אי הכי לא הוה גברא דרחים לי דהוה מודע לי, הדר אמר דלמא איכא איניש דעבד בי טיבותא ולא פרעתיה משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי.

מיד "ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים", מלמד שנקראים מאיליהן.

"וימצא כתוב", כתב מבעי ליה מלמד ששמי מוחק וגבריאל כותב, אמר רבי אסי דרש רבי שילא איש כפר תמרתא ומה כתב שלמטה שלזכותן של ישראל אינו נמחק כתב שלמעלה לא כל שכן.

"לא נעשה עמו דבר", אמר רבא לא מפני שאוהבין את מרדכי אלא מפני ששונאים את המן.

"והמן בא לזוצר בית המלך הזויצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו", תנא לו הכין.

רס"י

שבעים בלחם נשכרו. יונתן תרגס על בניו של המן: וזה בא בפרוזבולי. מרדכי בא אליו בטענת עושר המן בא בטענת עוני, שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים זככרי לחס: בולי. לשון עושר, כדלמרינן (גיטין לז.) "ושכרתי את גאון עוזכס" אלו זוללות שזיהודה: בושי. לשון עניות, כמו "והעבט העביתנו" (דברים טו) במסכת גיטין (לז.): בטולמי. נהמא, זככרות לחס "עשרים לחס שעורים" (מלכים ז' 7) מתרגמינן "עשרין טולמין ללחמא". פרק ו' שנת מלכו של עולם. דוגמא, "ויקץ כישן ה'" (תהלים עח), לנקום נקמתו: נדדו עליונים. שהיו מלכאים מזהילים אותו כל הלילה ואמרו לו כפוי טובה. שלם טובה למי שעשאה, לשון מורי, ויש אומרים נדדו עליונים כדי שירבו זחחוננים לזקק על הדבר: מאי דקמן דזמינתיה. כלומר: מה זאת הבאה לפני עכשיו דבר חדש כזה: כתוב. משמע שהיה כתוב מחדש, כתב משמע מעיקרא, וימצא כתוב בספר זכרון לפניו אשר הגיד מרדכי: שמישי. סופר המלך שגא ישראל היה ומימות כורש היה, כמו שנאמר בספר עזרא (פרק 7) שכתב שטנה על בנין הבית עד שבא כורש וביטלו, ואף בימי אחשורוש עשה כן שנאמר (עזרא פרק 7) "ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה". לו הכין. לזרד ענמו:

"ועשה כן למרדכי" אמר ליה מנו מרדכי אמר ליה "היהודי", אמר ליה טובא מרדכי איכא ביהודאי, אמר ליה "היושב בשער המלך", אמר ליה סגי ליה בחד דיסקרתא אי נמי בחד נהרא, אמר ליה הא נמי הב ליה, "אל תפל דבר מכל אשר דברת".

"ויקוז המן את הלבוש ואת הסוס", אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן, כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה וסוסיה מיחד בידיה מירתת, אמר להו לרבנן האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי זילו מקמיה די לא תכו בגחלתו, בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא אתא המן ויתב ליה קמיהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה, אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בזמן שבית המקדש קיים מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה, אמר להו אתא מלי קומצי קמחא דיכוכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידי, אמר ליה רשע עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי, אמר ליה קום לבוש הני מאני ורכוב האי סוסיא דבעי לך מלכא, אמר ליה לא יכילנא עד דעיילנא לבי בני ואשקול למזיאי דלאו אורח ארעא לאשתמושי במאני דמלכא הכי, שדרה אסתר ואסרתינהו לכולהו בי בני ולכולהו אומני עייליה איהו לבי בני ואסחיה ואזיל ואייתי זוזא מביתה וקא שקיל ביה מזייה, בהדי דקא שקיל ליה אינגד ואיתנח אמר ליה אמאי קא מיתנחת, אמר ליה גברא דהוה חשיב ליה למלכא מכולהו ברבנוהי השתא לישוייה בלאני וספר, אמר ליה רשע ולא ספר של כפר קרצום היית, תנא המן ספר של כפר קרצום היה עשרים ושתיים שנה, בתר דשקלינהו למזייה לבשינהו למאניה, אמר ליה סק ורכב אמר ליה לא יכילנא דכחישא חילאי מימי תעניתא, גחין וסליק כי סליק בעט ביה, אמר ליה לא כתיב לכו "בנפל אויבך אל תשמח" אמר ליה הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב "ואתה על במותימו תדרוך".

"ויקרא לפנני ככה יעשה לאיש אשר המלך זופן ביקרו", כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן חזייתה ברתיא דקיימא אאיגרא סברה האי דרכיב אבוה והאי דמסגי קמיה מרדכי, שקלה עציצא דבית הכסא ושדיתיה ארישא דאבוה, דלי עיניה וחזת דאבוה הוא נפלה מאיגרא לארעא ומתה, והיינו דכתיב "וישב מרדכי אל שער המלך", אמר רב ששת ששב לשקו ולתעניתו, "והמן דדוזף אל ביתו אבל וזופי ראש", "אבל" על בתו, "וזופי ראש" על שאירע לו.

"ויספר המן לרש אשתו ולכל אהביו", קרי להו אהביו וקרי להו חכמיו, אמר רבי יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם.

"אם מזרע היהודים מרדכי", אמרו ליה אי משאר שבטים קאתי יכלת ליה ואי משבט יהודה ובנימין ואפרים ומנשה לא יכלת ליה, יהודה דכתיב "ידך בערף איביך" אינך דכתיב בהו "לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך".

רש"י

דיסקרתא. כפר: נהרא. ליטול מכס: לרבנן. תלמודיו: הלכות קמיצה. זורק צענינו של יום ושקה עשר בניסן היה הוא יום תנופת העומר: ואשקול למזיאי. ואטול שערני: אסרתינהו. אותה עליהן להחציאן: אומני. ספרים: זוזא. זוג של ספרים, כעין מספרים: עציץ. כלי חרס: ולתעניתו. יום שלישי לתענית היה שהתחילו להתענות בארבעה עשר בניסן, ומה שאמר המקרא ליום אתמוול שלישי "ויהי ביום השלישי ותלכש אסתר מלכות" יום שלישי לשילוח הרגים היה: אם מזרע היהודים. יך זרע ציהודים, שאם הוא צא מהם לא תוכל לו:

תוס'

ודחי עשרה אלפי ככרי כספא. שמעתי ששקרה אלפי ככר כסף עולין חיי שקל לכל אחד מןכאל שיהו שך מאות אלף כשיאלאו ממכרים ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונס ודוק ותשכח:

"כי נפל תפול לפניו", דרש רבי יהודה בר אלעאי שתי נפילות הללו למה, אמרו לו אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים כשהן יורדין יורדין עד עפר וכשהן עולין עולין עד לכוכבים.

"וסריסי המלך הגיעו ויבהלו", מלמד שהביאוהו בבהלה.

פרק ז'

"כי נמכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שיהיה בנזק המלך", אמרה לו צר זה אינו שיהיה בנזק של מלך איקני בה בושתי וקטלה השתא איקני בידי ומבעי למקטלי.

"ויאמר המלך אוזשורוש ויאמר לאסתר המלכה", "ויאמר" ויאמר" למה לי, אמר רבי אבהו בתחלה על ידי תורגמן כיון דאמרה ליה מדבית שאול קאתינא מיד ויאמר לאסתר המלכה.

"ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה", אמר רבי אלעזר מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן.

"והמלך קם בזומתו", "והמלך שב מנגנת הביתן", מקיש שיבה לקימה מה קימה בחימה אף שיבה בחימה, דאזל ואשכח למלאכי השרת דאימדו ליה כגברי וקא עקרי לאילני דבוסתני ואמר להו מאי עובדיכו אמרו ליה דפקדינן המן.

אתא לביתה "והמן נפל על המטה" נופל, נפל מיבעי ליה אמר רבי אלעזר מלמד שבא מלאך והפילו עליה אמר ויי מביתא ויי מברא.

"ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, ויאמר זורבבדה", אמר רבי אלעזר אף חרבונה רשע באותה עצה היה כיון שראה שלא נתקיימה עצתו מיד ברח, והיינו דכתיב וישלך עליו ולא יחמל מידו ברוח יברח.

"וזומת המלך שככה" שתי שכיכות הללו למה אחת של מלכו של עולם ואחת של אחשורוש ואמרי לה אחת של אסתר ואחת של ושתי.

פרק ח'

"לכלם נתן לאיש חלפות שמלת ולבנימן נתן חמש חליפות" אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו, דאמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב בשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים אמר רבי בנימין בר יפת רמז רמז לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות שנאמר "ומרדכי יצא בלבוש מלכות תכלת וזוהר ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמונה".

רס"י

מלמד שהביאוהו בבהלה. ולא רחץ יפה מטינופו: פרק ז' שוה. חושש: מלמד שהיתה מחווה כנגד אחשורוש. מרכזי אחת לומד "איש כר ואויב המן הרע הזה": נופל. לשון עושה והולך, נופל ורואה לזקוף והמלאך מפילו: וישלך עליו. הקדוש ברוך הוא משליך פורענות על הרשע בלי חמלה: מידו ברוח יברח. בני סייעתו וחזריו בורחים מידו: אחת של אסתר. שהיה כעוס אחשורוש על מה שעשה המן לאסתר: דבר שנצטער בו אותו צדיק. לעבד נמכר יוסף על ידי קנאת אחיו: יכשל בו. גרסין, ולא גרסין "זרעו":

"ליהודים היתה אורה ושמחה ושישון ויקר", אמר רב יהודה "אורה" זו תורה וכן הוא אומר "כי נר מצוה ותורה אור", "שמחה" זה יום טוב וכן הוא אומר "ושמחת בחגך", "שישון" זו מילה וכן הוא אומר "שש אנכי על אמרתך" ו"יקר" אלו תפלין וכן הוא אומר "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפלין שבראש.

פרק ט'

"ואת פרשנדרתא וגו' עשרת בני המן", א. אמר רב אדא דמן יפו עשרת בני המן ו"עשרת" צריך למימרנהו בנשימה אחת מאי טעמא כולהו בהדי הדדי נפקו נשמייהו, ב. אמר רבי יוחנן וי"ו דויזתא צריך למימתחא בזקיפא כמורדיא דלברות מאי טעמא כולהו בחד זקיפא אזקיפו. ג. אמר רבי חנינא בר פפא דרש רבי שילא איש כפר תמרתא כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח, חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה, מאי טעמא שלא תהא תקומה למפלתן.

"ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים", אמר רבי אבהו מלמד שבא מלאך וסטרן על פיו.

"ובבואה לפני המלך אמר עם הספר", "אמר", אמרה מבעי ליה, אמר רבי יוחנן אמרה לו יאמר בפה מה שכתוב בספר.

"דברי שלום ואמת", אמר רבי תנחום ואמרי לה אמר רבי אסי מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה.

"ובאמר אסתר קים", מאמר אסתר אין דברי הצומות לא, אמר רבי יוחנן דברי הצומות ומאמר אסתר קים דברי הפרים האלה.

פרק י'

"כי מרדכי היהודי משנה למלך אוזשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרב אוזיו", לרוב אחיו ולא לכל אחיו מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין.

רש"י

אורה זו תורה. שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה: זהו יום טוב. קיימו עליהם ימים טובים: זו מילה. ועל כל אלה גזר: אמרתך. זו מילה שניתנה במאמר ולא בדיבור, "ויאמר ה' אל אברהם ואתה את בריתי תשמור" (בראשית יז), ומצינו שגזר שמה עליה שנתנה במאמר "למנח על השמינית" (תהילים ו), כשהיה בבית המרחץ וראה עצמו בלא תורה ובלא מצוה, כיון שנזכר במילה שמה: פרק ט' עשרת בני המן ועשרת. הזכרת שמתן ותיבה הסמוכה אחריה, כלומר נשמתן נפלו כאחד: זקיפא. פורק"א בלע"ז, מזלג, כלומר דבר המחולק לכמה שיניים או ענפים, בצל אחד, זה למטה מזה: אריח. הוא הכתב: לבינה. הוא חלק שהוא כפליים מן הכתב, והאריח חכי לבינה: שלא תהא להם תקומה. שלא יהא להם מקום להרחיב לעדיו תחתיו: מלמד שבא מלאך כו'. שהרי התחיל לדבר בלשון כעס, וסופו אמר מה שאלתך: הכי גרסינן: אמר רב נחמן יאמר בפה מה שנכתב בספרים. ולא גרסינן אמרה לו, והכי פירושה, סדר המקראות כך הוא, וקיצל היהודים את אשר החלו לעשות כי המן בן המדתא האגגי וגו' ובבואה לפני המלך אמר עם הספר וגו', ומרדכי כתב עליהם שיעשו פורים כי המן ביקש לאבדם, ומה שבאת אסתר לפני המלך להתחנן לו, כל זה יאמר שנה בשנה: עם הספר. שתהא מגילה כתובה לפנייהם בשעת קריאה: כאמיתה של תורה. כספר תורה עצמו, שרטוט הלכה למנהג מסיני: דברי הצומות וזעקתם ומאמר אסתר. כך סמוכים המקראות: פרק י' שפירשו ממנו. לפי שבטל מדברי תורה ונכנס לשכרה:

תוס' צריך לאומרן בנשימה אחת. נראה דהיינו לכתחילה אבל דליעבד יאל: אמרה מיבעי ליה. למשמע דהכי קאמר ובבואה לפני המלך אמרה לו מלכד הספר שעמו לעשות ולשלוח בכל המדינות אמרה לו עוד ישוב מחשבתו הרעה לכיון דקאמר בבואה אמר משמע שיש לנו לומר מה שאמר.

הלכות פורים הנלמדות מהמגילה

ב.

במשנה, "מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר בחמשה עשר לא פחות ולא יותר", ובגמ': היכא רמיזא, אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא "ללקים את ימי הפורים האלה בזמניהם", -זמנים הרבה תקנו להם, האי מיבעיא ליה לגופיה, אם כן לימא קרא "זמן" מאי "זמניהם" זמנים טובא, ואכתי מיבעי ליה זמנו של זה לא כזמנו של זה אם כן לימא קרא "זמנם" מאי "זמניהם" שמעת מינה כולהו, אימא זמנים טובא, "זמניהם" דומיא ד"זמנם", מה "זמנם" תרי אף "זמניהם" תרי, ואימא תריסר ותליסר כדאמר רב שמואל בר יצחק שלשה עשר זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבוויי הכא נמי שלשה עשר זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבוויי, ואימא שיתסר ושיבסר "ולא יעבור" כתיב.

ורבי שמואל בר נחמני אמר קרא "כימים אשר נזו בהם היהודים", ימים "כימים", לרבות אחד עשר ושנים עשר, ואימא תריסר ותליסר אמר רב שמואל בר יצחק שלשה עשר זמן קהילה לכל היא ולא צריך לרבוויי, ואימא שיתסר ושיבסר "ולא יעבור" כתיב.

ב:

במשנה "כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר", ובגמ': "מנהגי מילי, אמר רבא דאמר קרא "על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרוזות עשים את יום ארבעה עשר לזודש אדר שמוזה ומשתה ויום טוב", מדפרזים בארבעה עשר מוקפין בחמשה עשר, ואימא פרזים בארבעה עשר מוקפין כלל כלל לא, ולא ישראל נינהו, ועוד "מהדרו ועד כוש" כתיב. ואימא פרזים בארביסר מוקפין בארביסר ובחמיסר כדכתיב "להיות עשים את יום ארבעה עשר לזודש אדר ואת יום זמשה עשר בו בכל שנה", אי הוה כתב "את יום ארבעה עשר וחמשה עשר" כדקאמרת השתא דכתיב "את יום ארבעה עשר ואת יום זמשה עשר", אתא "את" ופסיק הני בארבעה עשר והני בחמשה עשר.

רש"י

ב.

לגופיה. לארבעה עשר וחמשה עשר המפורשין בספר: לימא קרא. את ימי הפורים האלה בזמן למשמע בזמן המפורש להם: ואכתי מיבעי ליה. האי נקט זמנים לשון רבים: זמנו. של מוקפין לאו כזמנו של פרזים, דאי כתוב בזמן הוה משמע זמן אחד לשניהן, אי בעו ליקרו בארביסר, ואי בעו ליקרו בחמיסר: זמניהם דומיא דזמנם. רבויא דלרשין לקרא לייחורא דיו"ד וה"א דומיא דליקרו הזמן, דנפקא לן מזמנם הוא קרא מרבה, דומיא דידהו: זמן קהילה לכל היא. הכל נקהלו להנכס מאויביהם בין בשושן בין בשאר מקומות, כמו שכתוב בספר, הלכך לא צריך קרא לרבוויי שיהא ראוי לקרייה, דליקרו הנס בו היה: ימים כימים. לעיל מיניה כתיב ארבעה עשר וחמשה עשר ישמחו, וכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו' והוה ליה למיכתב ימים אשר נחו, למשמע הם הם ימים אשר נחו, מאי כימים – לרבות שנים אחרות כדוגמתן:

ב:

הפרזים. עיר שאין לה חומה ומתוך כך ישיבתה נפוץ ופרוז ומרוחקין משכונה לשכונה: מוקפין בחמשה עשר. שהרי שני ימים כתובין סם, ומקבע ארבעה עשר לפרזים שדייה חמשה עשר למוקפין: כלל כלל לא. וחמשה עשר דכתיב במגילה שדייה לשושן, כדרך שנחו בו בשעת הנס: מהודו ועד כוש כתיב. שקיבלו עליהם פורים, דכתיב וישלח ספרים בכל מדינות המלך אחשורוש וגו' לקיים עליהם ואף על גב דלא כתב הודו וכוש בהאי קרא, כיון דכתיב בכל מדינות המלך אחשורוש הרי מהודו ועד כוש: כדכתיב להיות עושים. מסקנא דקושיא היא, ולא תיחולא הוא:

ואימא פרזים בארביסר מוקפין אי בעו בארביסר אי בעו בחמיסר אמר קרא "בִּזְבֻזֵיהֶם" זמנו של זה לא זמנו של זה ואימא בתליסר כשושן אשכחן עשייה זכירה מנלן אמר קרא "והימים האלה נזכרים ונעשים" איתקש זכירה לעשייה".

"רבי יהושע בן קרחה אומר כרכין המוקפין חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר" מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה כי שושן מה שושן מוקפת חומה מימות אחשורוש וקורין בחמשה עשר אף כל שמוקפת חומה מימות אחשורוש קורין בחמשה עשר, ותנא דידן מאי טעמא יליף פרזי פרזי כתיב הכא "עַל כֵּן הִיהָדוּרִים הַפְּרָזִים" וכתוב התם "לבד מערי הפרזי הרבה מאד" מה להלן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אף כאן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון.

בשלמא רבי יהושע בן קרחה לא אמר כתנא דידן דלית ליה "פרזי-פרזי" אלא תנא דידן מאי טעמא לא אמר כרבי יהושע בן קרחה, מאי טעמא דהא אית ליה "פרזי-פרזי", הכי קאמר אלא שושן דעבדא כמאן לא כפרזים ולא כמוקפין אמר רבא ואמרי לה כדי שאני שושן הואיל ונעשה בה נס.

בשלמא לתנא דידן היינו דכתיב "בַּמְדִּינָה וּבַמְדִּינָה וְעִיר וְעִיר", "בַּמְדִּינָה וּבַמְדִּינָה" לחלק בין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון למוקפת חומה מימות אחשורוש, "עִיר וְעִיר" נמי לחלק בין שושן לשאר עיירות אלא לרבי יהושע בן קרחה בשלמא "בַּמְדִּינָה וּבַמְדִּינָה" לחלק בין שושן לשאר עיירות אלא "עִיר וְעִיר" למאי אתא אמר לך רבי יהושע בן קרחה ולתנא דידן מי ניהא כיון דאית ליה "פרזי-פרזי" "בַּמְדִּינָה וּבַמְדִּינָה" למה לי, אלא קרא לדרשה הוא דאתא וכדרכי יהושע בן לוי הוא דאתא דאמר רבי יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון כדרך, עד כמה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא כמחמתן לטבריא מיל, ולימא מיל, הא קא משמע לן דשיעורא דמיל כמה הוי כמחמתן לטבריא.

רס"י

ואימא פרזים בארבעה עשר. דהא קבעינהו קרא אכל מוקפין ללא קבעינהו קרא, אי בעו בארביסר ליקרו, אי בעו בחמיסר ליקרו: ואימא מוקפין בשלשה עשר. וקרא דכתיב בחמשה עשר לשושן הוא דקבע, כדרך שעשו בחמשה עשר בשלשה עשר. וקרא דכתיב בחמשה עשר לשושן הוא דכתיב זמן המוקפין אימת הוא, ואשכחן שושן שעשו בחמשה עשר מסהבא שאלתו היום שייך למוקפין: אשכחן עשייה. דמשתה ויום טוב שתהא לפרזים בארבעה עשר, ומוקפין בחמשה עשר: זכירה. קריאת המגילה: מגילת. שנקבע להם זמן לפרזים בארבעה עשר הא בהאי קרא דעל כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר וגו' עשייה הוא דכתיב: איתקש זכירה לעשייה. הלכך זמן אחד להם: וכתוב התם. דביאת הארץ בימי משה ויהושע לבד מערי הפרזי הרבה מאד: מה להלן מימות יהושע. ולא גרסינן מה להלן מוקפין חומה מימות יהושע, דהא פרזים לאו מוקפין חומה נינהו: אף כאן מימות יהושע. אף פרזים האמור כאן במעשה המן בפרזי היהושע קאמר, ואף על גב דלאחר כן נעשה מוקף הוי פרזים לענין מגילה: פרזי פרזי. לא גמיר גזירה שוה מרביה, ואין אדם דן גזירה שוה מעלמו, אלא אס כן קיבלה מרבו: הכי קאמר אלא שושן דעבדה כמאן. אי ילפינן הך גזירה שוה, היאך עשו אותן שבשושן בחמשה עשר הא פרזי הוא, ולא ידעינן בה שהוקפה מימות יהושע: הואיל ונעשה בה נס. שניתן להם גם מחר לעשות כדת היום להרוג שבונאיהם שני ימים על כרחן לא נחו עד חמשה עשר, וכך קבעוה לדורות: מדינה ומדינה עיר ועיר. גבי זכירה ועשייה כתיב והימים האלה נזכרים ונעשים וגו', משמע מדינה ומדינה כמנהגה ועיר ועיר כמנהגה, למדנו שיש מנהג חלוק במדינות, ומנהג חלוק בעיירות, לחלק בין שושן לשאר עיירות, ואף על פי שאף היא בכלל פרזים – הוקבעה בחמשה עשר: הכי גרסינן. אלא לרבי יהושע בן קרחה בשלמא מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות אחשורוש לשאין מוקפין מימות אחשורוש. עיר ועיר למאי. הכי כל הפרזים שזין וכל המוקפין שזין, ואין חילוק בין עיר ועיר: וכרבי יהושע בן לוי. ובחלוק לא איירי כלל, אלא הכי קאמר: כל עיר ועיר הסמוך למדינה שתהא כמותה: נידון כדרך. וקורין בחמשה עשר הסמוך, אף על גב שאינו נראה, נראה אף על פי שאינו סמוך, הכי מפרש לקמן: עד כמה. חשיב לה סמוך:

ג.

והשתא דאמרת "מדינה ומדינה ועיר ועיר" לדרשה, "משפוזת ומשפוזת" למאי אתא, אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, דאמר רב יהודה אמר רב כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה.

ד:

חל להיות בערב שבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה קורין בו ביום, רבי אומר אומר אני לא ידחו עיירות ממקומן אלא אלו ואלו קורין בו ביום, מאי טעמא דתנא קמא דכתיב "בכל שנה ושנה" מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן עיירות קודמות למוקפין, ואימא בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן, שאני הכא דלא אפשר, ורבי מאי טעמא "בכל שנה ושנה" מה כל שנה ושנה אין עיירות נדחין ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן, ואימא "בכל שנה ושנה" מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן נמי עיירות קודמות למוקפין שאני הכא דלא אפשר.

ה:

רבה בריה דרבא אמר אפילו תימא ביומיה הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב "שמזזה ומשתה ויום טוב" ולבסוף כתיב "לעשות אותם ימי משתה ושמזזה" ואילו יום טוב לא כתיב.

ו:

"קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה, רבי אליעזר ברבי יוסי אומר אין קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון, רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יוסי אף קורין אותה באדר השני שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון".

רס"י

ג. תוס'

מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה. וקשה אמאי מצטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שעות לעבודה ויש לומר לכיון דמשהאיר היום הוה זמן עבודה והם מניחין אותה צסציל הקריאה משום הכי קרי ליה ציטול וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לצדס וי"ל דטוב לקרות עס הצבור משום דהוה טפי פרכומי ניסא:

ד:

בכל שנה ושנה. להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה כל השנים יהו שוות: דלא אפשר. דאס כן לא יקדמו עיירות למוקפין, שאינן יכולין לקרות צצצת: מה כל שנה ושנה עיירות בארבעה עשר. לכך אין נלחות ממקומן, ודלא כתנא קמא דרבי: זמנו של זה לא הוא זמנו של זה. הלכך לא עבד כתנא דמתניתין כו': דלא אפשר. דאי לא מקדמת להו למוקפין כריך אתה לעקור עיירות מפני מוקפין, או יקראו ציוס אחד: הכא ערב שבת זמנם. ואין לך כורך ללחותן:

ה:

אפילו תימא בר יומיה הוה גרסינו, רבי שנטע נטיעה. ציוס שקראו צו נטע, ודקא קשיא לך יוס טוב שאסור צעשיית מלאכה ההוא קרא דכתיב שמחה ומשתה ויוס טוב כתיב מעיקרא, קודס קבלה, אצל צצעת קבלה לא קיבלו עליהן אלא שמחה ומשתה, לאוסכרן צהספד ותענית, אצל יוס טוב לא קיבלו עליהן:

אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו "בכל שנה ושנה" רבי אליעזר ברבי יוסי סבר "בכל שנה ושנה" מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבט אף כאן אדר הסמוך לשבט, ורבן שמעון בן גמליאל סבר "בכל שנה ושנה" מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן אף כאן אדר הסמוך לניסן, בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא אמר רבי טבי טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף.

רבי אלעזר אמר טעמא דרבן שמעון בן גמליאל מהכא דכתיב "לקיים את אגרת הפורים הזאת השניית" ואיצטריך למיכתב "השניית" ואיצטריך למיכתב "בכל שנה ושנה", דאי מבכל שנה ושנה הוה אמינא כי קושין קא משמע לן השנית ואי אשמועינן השנית הוה אמינא בתחילה בראשון ובשני קא משמע לן "בכל שנה ושנה", ורבי אליעזר ברבי יוסי האי "השניית" מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדרב שמואל בר יהודה דאמר רב שמואל בר יהודה בתחילה קבעוה בשושן ולבסוף בכל העולם כולו.

ז.

(א) תניא רבי אליעזר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר "ויאמר המן בלבו", (ב) רבי עקיבא אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר "ותהי אסתר נשאת זון בעיני כל ראייה", (ג) רבי מאיר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר "ויודע הדבר למרדכי", (ד) רבי יוסי בן דורמסקית אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר "ובבזה לא שלחו את ידם", (ה) אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו שנאמר "קימו וקבלו" קימו למעלה מה שקיבלו למטה, (ו) רב יוסף אמר מהכא "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים", (ז) רב נחמן בר יצחק אומר מהכא "וזכרם לא יסוף מזרעם".

תני רב יוסף "ומשלוחו מנות איש לרעהו" שתי מנות לאיש אחד "ובמתנות לאביונים" שתי מתנות לשני בני אדם.

ז:

"אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא "ימי משתה ושימוזה" כתיב".

ט.

במשנה "אין בין ספרים לתפלין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפלין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית", ובגמ': "וספרים נכתבין בכל לשון וכו'" "ורמינהו מקרא שכתבו תרגום ותרגום שכתבו מקרא וכתב עברי אינו מטמא את הידים עד שיכתבנו בכתב אשורית על הספר ובדיו", ומשני במסקנא "אלא לא קשיא כאן במגילה כאן בספרים, מגילה מאי טעמא דכתיב בה "ככתבם וכלשונם", מאי תרגום שכתבו מקרא איכא אמר רב פפא "ונשמע פתגם המלך", רב נחמן בר יצחק אמר "וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן".

רס"י

ו:

השנית. בחולק השני:

ז.

לבסוף קבעוה כו'. וזהו הסניתי: תא שמע אל תוסף על דבריו. מדקאסר להוסיף עליהו, שמע מינה זכות הקודש נאמרו: ויאמר המן בלבו. מנא ידעו כותבי המגילה שכן אמר כלכו ללח רוח הקודש נגלה עליהם: ויודע הדבר למרדכי. מי גלה לו רוח הקדש שרה עליו: ובבזה לא שלחו את ידם. היאך ידעו מה עשו הרחוקים: לא יעברו. מנא ידע את העתיד: מנות. מיני מעלנים: שתי מנות לאדם אחד. דכתיב ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד, ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם, די לכל אחד ואחד מתנה אחת דהא אביונים נמי תרתי משמע:

יז.

במשנה: "הקורא את המגילה למפרע לא יצא", ובגמ': "מנא הני מילי, אמר רבא דאמר קרא **"ככתבם וכזמנם"**, מה זמנם למפרע לא אף כתבם למפרע לא, מידי קריאה כתיבה הכא עשייה כתיבה דכתיב **"להיות עשים את שני הימים"**, אלא מהכא דכתיב **"והימים האלה זוכרים ונעשים"** איתקש זכירה לעשייה מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא.

יח.

מתני' "קראה על פה לא יצא" ובגמ': "מגלן, אמר רבא אתיא "זכירה-זכירה" כתיב הכא **"והימים האלה זוכרים"** וכתב התם "כתב זאת זכרון בספר" מה להלן בספר אף כאן בספר.

יט.

במשנה: "היתה כתובה בסם ובסיקרא ובקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל הדפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו", ובגמ': עד שתהא כתובה אשורית דכתיב **"ככתבם וכזמנם"**, על הספר ובדיו מגלן, אתיא כתיבה כתיבה הכא **"ודתכתב אסתר המלכה"** וכתב התם "וויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו".

משנה "בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן" **ובגמ'**: אמר רבא לא שנו אלא שעתידי לחזור בלילי ארבעה עשר אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהן, אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב **"על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרזות"** מכדי כתיב **"היהודים הפרזים"** למה לי למיכתב **"הישבים בערי הפרזות"** הא קמשמע לן דפרוז בן יומו נקרא פרוז.

מתני' "ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו: (א) רבי מאיר אומר כולה, (ב) רבי יהודה אומר מאיש יהודי, (ג) רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה", ובגמ': (ד) תניא רבי שמעון בר יוחאי אומר מבלילה ההוא.

אמר רבי יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו **"ודתכתב אסתר המלכה ומרדכי היהודי את כל תקף"** מאן דאמר כולה תוקפו של אחשורוש, ומאן דאמר מאיש יהודי - תוקפו של מרדכי, ומאן דאמר מאחר הדברים האלה - תוקפו של המן, ומאן דאמר מ"בלילה ההוא" תוקפו של נס.

רש"י

יז.

גמרא. מנהני מילי. למפרע לא יצא: מה זמנם למפרע לא. לחי אפשר שיהא חמשה עשר קודם לארבעה עשר:

יט.

משנה. בן עיר. שזמנו בארבעה עשר: שהלך לכרך. שזמנו בחמשה עשר: אם עתיד לחזור. מפרש בגמרא: קורא כמקומו. כחובת מקומו, בן עיר בארבעה עשר בן כרך בחמשה עשר: **גמרא. לא שנו.** דבן כרך שהלך לעיר ועתיד לחזור למקומו קורא בחמשה עשר ולא בארבעה עשר: **אלא שעתידי לחזור בליל ארבעה עשר.** אם קודם עמוד השחר יצא מן העיר, הוא דקתני שאינו צריך לקרות עמהן בלילי ארבעה עשר, אף על פי שעודנו קם, הואיל וציוס לא יהיה קם אין זה אפילו פרוז בן יומו: אבל אין עתיד. לכאן משם בלילה, דהשתא הוא פרוז לאותו יום אף על פי שעתידי לחזור למחר ליום אחד נקרא פרוז, וקורא עמהן בן בלילי ארבעה עשר בן בארבעה עשר, והוא הדין לבן עיר שהלך לכרך אם עתיד לחזור בלילי חמשה עשר, שלא יהא קם ציוס חמשה עשר לא הוא מוקף ליומו וקורא בארבעה עשר כחובת מקומו ואף על פי שהוא בכרך, אבל אין עתיד לחזור בלילי חמשה עשר אין צריך לקרותה בארבעה עשר וממתין וקורא עמהן אף על פי שסופו לחזור לאחר זמן: **מנא ליה.** דמשום ההוא יומא חשיב כוותיהו: **מאחר הדברים האלה. גידל המלך וכו':** כל תוקף. לקיים אגרת הפורים על תוקף הקפיד להזכיר: **תוקפו של אחשורוש.** ומתחילתה היא מדברת בתוקפו, עד סופה:

רב הונא אמר מהכא "ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם" מאן דאמר כולה - מה ראה אחשוורוש שנשתמש בכלים של בית המקדש "על ככה" - משום דחשיב שבעים שנים ולא איפרוק, "ומה הגיע אליהם" - דקטל ושתי. ומאן דאמר מאיש יהודי מה ראה מרדכי דאיכני בהמן "על ככה" דשוי נפשיה עבודה זרה, "ומה הגיע אליהם" דאתרחיש ניסא. ומאן דאמר מאחר הדברים האלה מה ראה המן שנתקנא בכל היהודים "על ככה" משום דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, "ומה הגיע אליהם" - ותלו אתו ואת בניו על העץ. ומאן דאמר מבלילה ההוא מה ראה אחשוורוש להביא את ספר הזכרונות "על ככה" - דזמינתיה אסתר להמן בהדיה, "ומה הגיע אליהם" דאתרחיש ניסא. אמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כדברי האומר כולה ואפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה.

ואמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב מגילה נקראת "ספר" ונקראת "אגרת", נקראת "ספר" שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה, ונקראת "אגרת" שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה אמר רב נחמן ובלבד שיהו משולשין.

כ.

במשנה "אין קורין את המגילה ולא מלין ולא טובלין ולא מזין וכן שומרת יום כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר", ובגמ' "מנלן דאמר קרא "והימים האלה נזכרים ונעשים", ביום אין בלילה לא.

כ:

במשנה: "כל היום כשר לקריאת המגילה", ובגמ': "מנלן דאמר קרא "והימים האלה נזכרים ונעשים".

רפ"י

ומה ראו על ככה. המגילה נכתבת ונקראת להודיע לדורות מה ראו בראותו הזמן שעשו מה שעשו, ומפרש על ככה עשו, ולפרש מה הגיע על העוקים: נקראת ספר. ונכתב בספר: שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה. לאיכא למאן דאמר במסכת מכות (יא). ספר תורה שתפרו בפשתן פסולה: ונקראת אגרת. לומר שאינה חמורה כספר:

כ:

כל היום כשר. אף על גב דקיימא לן זריזין מקדימין למאות, דכתיב וישכם אברהם צחק (בראשית כג) אפילו הכי כשר כל היום:

